KULTÚRA SLOVA

Časopis pre jazykovú kultúru a terminológiu

Orgán Jazykovedného ústavu Ľudovíta Štúra SAV

HLAVNÝ REDAKTOR

Ján Kačala

VÝKONNÝ REDAKTOR

Matej Považaj

REDAKČNÁ RADA

Eugénia Bajzíková, Valéria Betáková, Ján Findra, Gejza Horák, Ján Horecký, Ján Kačala, Ivan Masár, Ján Oravec, Konštantín Palkovič, Matej Považaj, Jozef Ružička, Anna Rýzková, Ján Sabol, Elena Smiešková, Milan Urbančok

REDAKCIA

884 16 Bratislava, Nálepkova 26

KULTÚRA SLOVA — ROČNÍK 15 — ČÍSLO 6

OBSAH

RUŽIČKA, J.: Z novej prózy 193
MLACEK, J.: K starším jazykovým prvkom v Zátureckého prísloviach 198
HABOVŠTIAK, A.: O názvoch starých rodičov 205
PALKOVIČ, K.: Cudzie prvky v slovenskej výslovnosti . . 209
ŠOKOVÁ, S.: Niektoré názvy v hudobnom slangu 213

Rozličnosti

Fialka trojfarebná. M. Majtánová 216
Preukázať, či ukázať obsah nákupnej tašky? Ľ. Lukáčová 217

Správy a posudky

Rozlúčka s Milanom Urbančokom. G. Horák 219
Niekoľko poznámok o jazyku jednej vysokoškolskej učebnice. I. Masár . . . 221

Spytovali ste sa

Graz — v Grazi, či v Graze? M. Považaj 223

KULTÚRA SLOVA — ROČNÍK 15 — ČÍSLO 6

KULTÚRA SLOVA

Z novej prózy

JOZEF RUŽIČKA

V edícii Nová próza vyšiel r. 1980 prvý zväzok románu Ivana Habaja *Kolonisti.* Je to časť pripravovaného epického cyklu z našich novších národných dejín. Už aj preto treba tomuto dielu venovať pozornosť i z hľadiska stavu súčasnej spisovnej slovenčiny a jej kultúry. Neslobodno však spúšťať zo zreteľa, že v románe *Kolonisti* má prvoradý význam dej — osudy slovenských a moravských kolonistov — roľníkov, ktorí po prvej svetovej vojne prišli hľadať obživu a šťastie na juhozápadné Slovensko, konkrétne na Žitný ostrov. Boli to napospol malí a strední roľníci, ktorí založili Lipovú Osadu, pomaly sa vymanili z dlžôb, začali voľnejšie dýchať a kultúrne sa uplatňovať, keď prišla jeseň 1938, Viedenská arbitráž a v dôsledku toho nútený odchod kolonistov z územia, ktoré pripadlo Maďarsku. Opisujú sa tu osudy jednotlivých rodín, tým sa načrtáva aj celkový vývin politických udalostí a ich dozvuky v živote okresu a dedín, ktoré boli šovinisticky rozvášnené, rozhodnuté likvidovať kolonistov z Lipovej Osady. Sú to osudy plné dramatických zvratov, síz a utrpenia, ale sú to pravdivé slová o skutočných udalostiach na sklonku r. 1938, keď republika prežívala hlbokú vnútornú krízu a stenala pod údermi medzinárodného fašizmu. Angažovanosť diela vidíme v tom, že sa usiluje podať pravdivý celkový obraz o udalostiach, ktoré dnes už akosi ustupujú z vedomia mladšej generácie do zabudnutia, akoby už neboli potrebné pre rozvíjanie a utvrdzovanie československého vlastenectva.

Dalo by sa očakávať, že autor využije prostriedky súčasnej slovenčiny na charakteristiku prostredia a na rozlíšenie niektorých postáv. Nič také však v románe *Kolonisti* nenachádzame. Azda je to

odôvodnené tým, že obyvatelia novej obce Lipová Osada pochádzali z rozličných krajov a nestihli za krátky čas vari pätnástich rokov utvoriť miestny úzus s výraznými hláskovými alebo lexikálnymi zvláštnosťami. Nebadať ani výraznejší rozdiel medzi autorskou rečou a priamou rečou postáv, hoci priama reč má v stavbe textu dôležité miesto. Iba niektoré výpovede niektorých postáv sú expresívne, takže obsahujú aj prvky tzv. menej spisovného slovníka. Uvedieme ako príklad posmešné slová Kovalíka, adresované ostatným gazdom z Lipovej Osady (s. 32):

— Ste príliš posratí, moji milí, neviete naozaj žiť! Bez rizika to nejde, opatrnosť vás morí, skapete na ňu! Tak vám treba, keď ste sprostí!

Iba pri charakteristike Antona Mokrého, ktorý sa prisťahoval do Lipovej Osady čosi neskôr, čítame na s. 22 toto:

V prvých rokoch po príchode do nového pôsobiska Mokrý často zamiešal do svojich viet nejedno nárečové slovo. Všemožne sa však usiloval rozprávať tak, ako rozprávala väčšina, po čase dosiahol v tomto smere pozoruhodné pokroky. Kolonistom, väčšinou pochádzajúcim z kraja medzi Trenčianskymi Teplicami a Bánovcami nad Bebravou, už jeho reč nepripadala barbarskou ako spočiatku. Aj skutočnosť, že sa Mokrý neusadil priamo v osade, ale na Galambosovom, zmierňovala počiatočný škripot jeho viet.

Autor sa teda rozhodol ostať v rámci spisovnej slovenčiny a využívať na svoje zámery len jej prostriedky. Preto neprekvapuje, že sa v jeho lexike vyskytujú aj termíny, ktoré svedčia o expanzii odbornej lexiky do beletrie. Takýchto prípadov však nie je veľa. Uvedieme ako príklad slovo *skruž*, ktoré sa použilo pri opise istého fortieľa pri ľudovom zaisťovaní vodného stavu v kopanej studni. Ukážka je zo s. 261—262:

Vyletel z postele a ta sa k studni.
Rachot narobili betónové skruže, keď náhle klesli pol druha metra do zeme. Kým v predchádzajúci večer horná skruž prečnievala asi meter nad zem, teraz sedela pod jej úrovňou, v jame.
Napoludnie prišiel Dezső Balázs do Jakubcovho dvora.
— Tak čo? — usmial sa. — Doplňte výstuž a jamu zasypte. Potom vyberte piesok z dna tak aspoň na pol metra, a budete mať navždy pokoj, — radil domácemu.
Odvtedy bolo v studni vody nadostač.

V odbornej lexike sa často používajú slová, ktoré sú kondenzátmi zložitejších výrazov. Sú to odvodené slová, pričom predpona naznačuje pôvodnú predložkovú konštrukciu. Napríklad slová *predzápas*

a *pozápas* vznikli na pozadí rozvitých výrazov „zápas pred hlavným zápasom“ a „zápas po hlavnom zápase“. V našom východiskovom texte máme napríklad podstatné meno *predzáhradka* na s. 74:

Tmavé okná sliepňali do predzáhradky, dcéra sa v nich neukazovala. Pes striehol za bránou, neštekal, ale zlostne vrčal, pripravený vyraziť proti votrelcovi.

Takto utvorené slová majú terminologickú platnosť a sú výraznými prostriedkami odborného štýlu. Patria k nim aj prídavné mená utvorené na pozadí rozvitého výrazu v úlohe prívlastku. V našom východiskovom texte je frekventované prídavné meno *pririečny* s významom „ležiaci alebo nachádzajúci sa pri rieke“. Sú to spojenia *pririečny les, pririečna osada, pririečna úžľabina, pririečne pole* atď. Napríklad na s. 96:

Slnko ich už neoslňovalo, mali ho teraz za sebou a navyše sa už aj spúšťalo z oblohy za pririečne lesy.

V týchto prípadoch ide teda o expanziu lexikálnych prostriedkov odbornej reči do beletrie. Tento proces sa však dá hojnejšie doložiť z oblasti syntaxe.

Syntax nášho východiskového textu je bohatá a rozhodne mnohotvárnejšia než jeho lexika. Možno tu nájsť dosť prípadov, že sa najmä v priamej reči využívajú hovorové konštrukcie. Ako príklad uvedieme rozhovor zo s. 269:

Najskôr sa zastavil u Paulíkov.
Starého gazdu zastihol pred maštaľami.
— Dobrý deň, — pozdravil.
— Dobrý.
— Boli aj u vás?
— Boli. Nevynechali nikoho.
— A čo? Pôjdete?
— Ako inak.
— Veď hej.
Zašiel ešte ku Grešovcom a Kolárikovcom. U oboch sa dozvedel to isté, čo u Paulíkov.

V prevažnej väčšine autorského textu sa uplatňuje širka vety a súvetia. Príklad zo s. 124:

Chystal sa túto záležitosť doviesť do konca hneď na druhý deň a chcel ju aj za cenu prípadného škandálu v školskej budove či za cenu opletačiek s úradmi vyriešiť zostra, radikálne.

Iný príklad zo s. 120—121:

Potom sa však priplietli k stolu aj obe Kurucove dievky, priniesli čerstvo upečené klobásky, štipľavé feferónky, ešte pecou voňujúci biely chlebík a Meďo neodolal, sadol si k stolu, zajedol si, vypil pálenky, potom i vína, znovu si dal od Kurucky naložiť na tanier zo všetkého a zjedol to s ešte väčším apetítom.

Šírka vety sa v našom východiskovom texte dosť často narúša polopredikatívnymi konštrukciami. Prekvapuje pritom najmä častý výskyt prechodníkových konštrukcií, čo je v súčasnej spisovnej slovenčine pomerne nápadná črta odborného štýlu alebo prekladov z ruštiny. Príklad uvedieme zo s. 116:

Presvedčiac sa, že Peter Jakubec nesiahol kradmou rukou na jej kosačku, pokojne zaspala.

Iný príklad zo s. 96:

Veru, uvažoval Peter, prechádzajúc sa pozdĺž lúk, už päť rokov sú tí dvaja svoji, z toho tri roky pod vlastnou strechou, a dosiaľ sa nezmohli na dieťa.

Vcelku zodpovedá priemernému úzu, že sa často využívajú základné typy podraďovacieho súvetia s vedľajšími vetami časového, príčinného, mierového alebo obsahového významu. Príklad zo s. 92:

Syn Paľo sa vrátil z poľa skôr, než to otec očakával. Zastal s vozom na ceste a šiel si otvoriť bránu, aby mohol zatiahnuť do dvora.

Niekedy sa uplatňuje tendencia, aby takéto vedľajšie vety boli rozložené symetricky. Príklad zo s. 73:

Žigo prikývne, že rozumie, ale i tak na tvári zostáva sedieť chmára a Jakubec už vie, že v tejto chvíli je každé jeho ďalšie slovo zbytočné.

Podobne je to s vedľajšími vetami, ktoré majú funkciu prívlastku pri podstatnom mene. Najmä takéto súvetia sú časté a pripomínajú stavbu odborného textu. Uvedieme príklad zo s. 95:

Mladí sa odsťahovali za agátový les a okrem kravy, ktorú dostala Verona do vena, a chalupy, čo im patrila ešte iba spolovice, vlastnili len tie dve jutrá zeme okolo domu.

Tieto prívlastkové vety však neprekresľujú dosť výrazne hĺbku súvetia, a preto sa často nahrádzajú polopredikatívnymi konštrukcia-

mi. Najmä v odborných textoch je to častý prostriedok na dosiahnutie zovretosti a kondenzovanosti textu a jeho častí. Ide o konštrukcie s činným alebo trpným príčastím. Z nášho textu uvedieme príklad zo s. 95:

Chlapi sa vrátili pomaly kúsok nazad k hrubému kolu vrazenému hlboko do zeme, rozhraničujúcemu susediace pozemky.

Iný príklad zo s. 137:

Sklonila sa až nad postele a započúvala sa do ticha, prerušovaného iba dychom dcér.

Trochu nepríjemne pôsobia vety, v ktorých je aj prívlastková vedľajšia veta, aj polopredikatívna konštrukcia s rovnakou syntaktickou funkciou. Príklad zo s. 94:

Viezli sa smerom k slnku, ktoré teraz stálo kolmo nad vŕbami, rastúcimi pozdĺž juhozápadného okraja lúk.

Možno však povedať, že strojene až cudzo pôsobia v našom východiskovom texte najmä tie prípady, v ktorých sú dve rozličné polopredikatívne konštrukcie. Tu sa azda najnápadnejšie prejavuje expanzia odbornej syntaxe a pôsobí na stavbu beletristického textu negatívne. Uvedieme príklady najprv zo s. 112:

Okienkom videla švagra zapriahnutého pred kosačkou, ako krok za krokom postupuje k bráne, ťahajúc stroj za sebou.

Potom zo s. 94:

Poľná cesta odbočujúca z Lipovej Osady medzierkou doľava neviedla priamo ako tá naproti, ale skrúcala sa v dlhom a miernom oblúku k severovýchodu, obišla pritom samoty roztrúsené na vyvýšených miestach v okolí poľného kostolíka, spojila Tri Moruše s osadou Briežky, aby nakoniec, vyhnúc sa Lélu, skončila svoju púť pri vinohradníkoch vo Veternom, odtiaľ už bolo iba na skok k hradskej, vedúcej do okresného mesta.

V našom východiskovom texte však niet takých zložitých súvetí, ktoré obsahujú viaceré podraďovacie vzťahy vyjadrené aj sekundárnymi spájacími prostriedkami. Všetky súvetia sú prehľadné, ako napr. na s. 115:

Neraz ho až striaslo pri tej predstave hojnosti a kyprosti, čo by ho tam pod duchnou očakávala. Len najväčším úsilím krotil v sebe živočíšnu túžbu po žene, ktorej tak ťažko odolával aj preto, že nemal inej nablízku.

Podobne aj na s. 117:

Ostražito sa poobzerá okolo seba, podíde k oknu, odostrie, a keď sa v miestnosti trocha rozvidnie, nazrie i pod posteľ, aby sa presvedčil, že sa ani tam nik neukrýva.

Istý zámer badať iba v niektorých pasážach, kde sa súvetia, dakedy aj veľmi zložité a rozsiahle, budujú zväčša na princípoch priraďovania a pričleňovania. Ako príklad uvedieme časť z reči Bélu Darvasa zo s. 140—141.

A preto pôjde hneď a zaraz do Olšian za četníkmi, nech si to všetko zapíšu, a ona nech zas ide za Jancsim a povie mu, čo jej tu teraz vraví...

Podobne príklad zo s. 142:

Lojzka s Máriou zvedavo poškuľovali po staršej sestre, položili jej aj zopár zvedavých chúlostivých otázok, Helena však na ne neodpovedala, napochytre si obliekla všedný odev a šla do maštale podojiť kravy.

Tak je to častejšie aj pri vnútornej reči, napr. na s. 144:

Peter Jakubec ešte nič netušil. Helena nezostávala vonku dlhšie do noci, spať chodievala s ostatnými dievčatami a jej správanie mu tiež nebilo do očí, vždy bola plachá, nesmelá, nie, on veru nepobadal na dcére nijakú zmenu, nemal sa prečo znepokojovať.

Súhrnne možno konštatovať, že próza Ivana Habaja *Kolonisti* je spoločensky významná svojím obsahom. Jazykovo však nie je priebojná. Obsahuje zreteľné zložky odborného jazyka. To by však mohlo byť v súlade so zámerom — podať triezvy a presvedčivý obraz o niektorých pálčivých otázkach nedávnej minulosti.

Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra SAV
Nálepkova 26, Bratislava

K starším jazykovým prvkom v Zátureckého príslovíach

JOZEF MLACEK

Ustálenosť sa vo všeobecnosti pokladá za jednu z podstatných vlastností frazém, a to pri užšom aj širšom vymedzovaní frazeológie. Pripisuje sa teda aj paremiologickým útvarom, ktoré sa pokladajú iba

za súčasť široko chápanej frazeológie. Teória ani pri príslovia ch a porekadlách, ani pri vlastných frazémach nepredpokladá nejakú absolútnu ustálenosť, petrifikovanosť (tá je pomerne zriedkavým zjavom), bežnejšie predpokladá alebo aj explicitne vymenúva medzi základnými znakmi frazém tzv. relatívnu ustálenosť (porov. napr. Mokijenko, 1980). Aj pri takomto relativizujúcom prístupe k ustálenosti sa však priamo natíska myšlienka, že frazeológia a paremiológia sú oblasti, v ktorých sa — práve v dôsledku ustálenosti ich jednotiek — uchováva viacej starších jazykových prvkov ako v iných oblastiach. Pozorovania frazeológie z tejto stránky uvedený predpoklad potvrdzujú. Napríklad o frazeológii ruštiny sa konštatovalo, že až jedna štvrtina z celého frazeologického fondu ruštiny obsahuje archaizované lexikálne alebo gramatické prvky (Popov, 1976, s. 3).

Rozbor tejto stránky slovenskej frazeológie v našej odbornej literatúre ešte chýba, hoci niektoré čiastkové otázky sa už aj u nás sledovali (porov. napr. Skladaná, 1975; porov. aj jej referát na sémantickej konferencii v Smoleniciach r. 1980 — v tlači; Dvonč, 1978). Cieľom nášho príspevku je všimnúť si, aké staršie lexikálne a gramatické prvky sú zastúpené v slovenských príslovia ch a porekadlách. Pri tomto rozbore budeme vychádzať z 3. vydania *Slovenských prísloví, porekadiel a úsloví* od A. P. Záturec kého (Záturecký, 1974), pričom budeme túto otázku posudzovať vo vzťahu k súčasnému stavu v spisovnej slovenčine.

Pri naznačenom pozorovaní našich prísloví a porekadiel nebude zásadnou prekážkou, že sa v reedícii odstránili zastarané pravopisné prvky, že sa vo viacerých príslovia ch nahradili také nárečové alebo cudzojazyčné (najmä české, latinské, nemecké a maďarské) jazykové prvky, ktoré v danom prísloví alebo porekadle nemali špecifickú hodnotu. Ako upozorňuje v edičnej poznámke k sledovanej reedícii M. Kosová, všetky funkčne uplatnené staršie znaky prísloví a porekadiel sa v novom vydaní ponechali (Kosová, 1974, s. 673—677). Pôjde nám teda o to, aby sme ukázali, aké typy starších gramatických a lexikálnych prvkov sú pre slovenské príslovia a porekadlá najtypickejšie. Neskôr sa pristavíme pri starších gramatických prvkoch a príslovia ch.

Z originálu aj z uvedenej edičnej poznámky vyplýva, že v pôvodnom vydaní *Slovenských prísloví, porekadiel a úsloví* bolo viacej starších gramatických prvkov ako v sledovanom 3. vydaní. V konfrontácii so živým úzom z nich ustúpili mnohé tvary, ktoré boli pozostatkom kolísania normy v staršom období a nemali oporu vo zvukových vlastnostiach príslovia. Možno konštatovať, že v príslovia ch sa uchovali najmä také staršie gramatické formy, ktoré súviseli s rytmickou alebo rýmovou výstavbou konkrétneho príslovia. Pritom

tu možno zaznamenať dva odlišné prípady. Na jednej strane ide o prípady, v ktorých staršia forma vyvoláva príslušné napr. rýmové vyznenie príslovia, na druhej strane zasa o príslovia, v ktorých je staršia gramatická forma dôsledkom tendencie po zvukovej organizácii príslovia. Porovnajte nasledujúce dve jednotky: *Prišiel s ústy na chrusty* (343) — *Lepšie spanie ako med lízanie* (114).

Zvuková organizácia príslovia alebo porekadla je najvýraznejším činiteľom, ktorý podmieňuje uchovávanie starších gramatických — a uvidíme ďalej, že aj lexikálnych — prvkov v príslovia a porekadlách. Kde je zvuková organizácia jednotky oslabená alebo vôbec nerozvitá, dochádza ľahšie k inovovaniu gramatických aj lexikálnych prvkov príslovia podľa dobových jazykových zákonitostí. Na rozdiel od uvedených prípadov s celkom ustálenými prvkami jednotka *My o vlku a vlk za humny* pripúšťa pod tlakom novšieho systému aj varianty s morfologickými zmenami: *My o vlku a vlk za humnami* — *My o vlkovi a vlk za humnami*. Práve nevýraznosť zvukovej organizácie bola tu spolu s tlakom nových systémových tvarov predpokladom uvedených formálnych zmien.

Keď chceme hovoriť o starších gramatických prvkoch v príslovia, môžeme konštatovať, že najviac takýchto foriem sa udržiava v substantívach a slovesných zložkách parémií. Osobitnú skupinu prípadov tvoria konštrukčné osobitosti. Najskôr sa dotkneme morfologických prvkov, pričom začneme archaizovanými tvarmi podstatných mien.

V našich príslovia a porekadlách sa uchovali staršie tvary všetkých pádov substantíva aj niektoré staršie väzby. Netreba sa osobitne pristavovať pri starších genitívnych väzbách (typ: *Na dobrého koňa netreba bičа)*, ktoré sa vo všeobecnosti v našom jazyku nahradili akuzatívnymi. Pokiaľ teda dosť bežne nachádzame u Záturecké komponenty prísloví v tvare genitívu, možno v tom vidieť prejav súvekej jazykovej normy. Ústup týchto genitívnych väzieb z nášho jazyka všeobecne, a teda postupne aj z prísloví, ako aj ich nahrádzanie živými akuzatívnymi väzbami možno chápať ako širšiu tendenciu, ktorá sa postupne presadzuje aj v paremiológii.

Pozoruhodnejšie prípady nachádzame pri tvaroch niektorých pádov. Všeobecne sa najviac zachovali staršie tvary inštrumentálu, a to najmä v množnom čísle: *Nevyberaj v tanci, ale v poli medzi ženci* (55) — *Nemaj s pány ako so psy* (184) — *Ľudia s ľuďmi a psi so psy* (148; tam — *so psi)* a pod. Zriedkavejšie sú prípady so staršími tvarmi substantív v iných pádoch. Aj v týchto prípadoch ide o rytmicky alebo rýmom podmienené použitie staršieho a príznakového tvaru. Porovnajme:

Ako čvirikajú *vrabci*, tak švitoria aj ich chlapci (70) — Studené *ruce* —

horúce srdce (100) — Robota je *mati* života (258) — Beda tomu *domovi*, kde rozkazuje krava volovi (63) — Chodíš *v hosti*, čakaj i ty hostí (148) — Má muchy *poza uchy* (169) — Ešte rožky *na barane*, už mäsiari pijú na ne (364) — Nekokoš sa *bratku*, len by si mal zlatku (257).

Z uvedených prípadov vidieť, že ide o staršie formy nie na rovnakej úrovni. Kým niektoré z nich sú ešte aj dnes známe z nárečí (napr. uvedené formy nominatívu, vokatívu), iné sú v danej forme dosť osihotené *(domovi, poza uchy)*. Pritom treba konštatovať, že v príslovíach často nachádzame vedľa seba aj formy, ktoré sú výrazom priamo protirečivých vývinových tendencií. Ak na jednej strane nachádzame napríklad nezvyčajný tvar datívu sing. slova *dom* (spomínané *domovi)*, na druhej strane zasa pri iných slovách, kde by sme ho očakávali, nachádzame tvary s príponou *-u: Hlad čertu brat — Hlad psu brat* (244; porov. aj Dvonč, tamže).

Pri pádových formách komponentov prísloví nachádzame aj niektoré ďalšie osobitosti, ktoré však tiež vo všeobecnosti súvisia so spomínanými zvukovými špecifikami prísloví. Porovnajme: *Kto nemastí, väzi vo chrasti* (162 — vokalizácia predložky) — *Udala sa na sa ako prasa* (75 — krátky tvar zvratného zámena po predložke) — *Z mála málo, z moca moc* (248 — gramatické prehodnotenie, „konverzia" číslovky *moc* a jej substantívne ohýbanie).

Podobný slovnodruhový posun ako v poslednom uvedenom prípade nachádzame aj v Záturecképo porekadle *Pozde je kebycha honiť* (362). Okrem jeho špecifickej obraznosti, založenej na stretnutí jazykových a metajazykových prvkov, je pri ňom pozoruhodný aj fakt, že zostavovateľ ho uvádza bez akéhokoľvek obmedzenia alebo špecifikujúcej charakteristiky a iba v poznámkach k tejto kapitole prísloví a porekadiel uvádza, že k sledovanej jednotke existuje „česká paralela" *Bycha honiti* (Záturecký, tamže, s. 377). Je pozoruhodné, že podľa Záturecképo uvádza túto jednotku ešte aj M. Kálal vo svojom *Slovenskom slovníku z literatúry aj nárečí* (Kálal, 1923, s. 235), ale v *Slovenskom frazeologickom slovníku* od P. Tvrdého už táto parémia chýba (Tvrdý, 1931).

Pri takých zložkách prísloví a ďalších výrazov, ktoré majú inú slovnodruhovú platnosť, sú staršie morfologické prvky zriedkavejšie. Napríklad v jednotke *O svoje sa starl* (153) nachádzame tvar imperatívu, ktorý v spisovnej slovenčine ustúpil pred novším imperatívnym tvarom. V jednotke *Vajatala (sa) hora, porodila myš* (412) nachádzame až dve morfologické odlišnosti od novšej podoby tej istej jednotky. Ako fakultatívny člen sa tu ešte zachytáva zvratné *sa* a substantívna zložka z prvej časti má tvar jednotného čísla (dnes: *Vajatali hory, porodili myš)*. Pokiaľ sa vyskytujú isté osobitosti aj pri adjektívnych zložkách, ide už zväčša o slovotvorné, nie vlastné mor-

fologické osobitosti (porov.: *Svojská voš tak nekúše ako cudzinská* — 78).

Spomedzi syntaktických javov sa v týchto poznámkach dotkneme iba niekoľkých výraznejších konštrukcií. Nebudeme sa tu podrobnejšie pristavovať pri viacerých pozoruhodných syntagmatických osobitostiach (porov. napr.: *Volím byť kladivom ako nákovou* — 138); *Krosná nechcú behúňa, iba seď u mňa* — 216), upozorníme iba na niektoré špecifické javy z oblasti vetnej alebo súvetnej stavby prísloví aj porekadiel.

Prvý typ konštrukcie porekadiel uvedieme niekoľkými príkladmi: *Z blázna nebude len blázon* (328) — *Z jedného syna nebýva iba sviňa* (73) — *Ženu neprekričí iba trepačka* (64) — *Nemyslí iba na jedenie* (112).

„Povrchové" čítanie týchto viet priamo protirečí ich skutočnému zmyslu. Napríklad z lexikálneho zloženia a z konštrukcie poslednej uvedenej jednotky by sa dalo rozumieť, že niekto nemyslí iba na jedenie, ale aj (najmä) na niečo iné. Význam tejto jednotky je však práve opačný: niekto myslí práve iba na jedenie. Podobný významový posun je aj pri ostatných uvedených prípadoch. Vzniká otázka, z čoho vyplýva takýto posun významu v daných jednotkách. Je zjavné, že tento posun je predovšetkým výsledkom stiahnutia pôvodnej explicitnejšej konštrukcie. Napr. *Ženu neprekričí nič iné iba trepačka. — Ženu neprekričí iba trepačka.*

Stiahnuté konštrukcie tohto typu nie sú v našom jazyku čímsi výlučným, čo sa vyskytuje iba v parémiách. Sú to konštrukcie, ktoré ako živé poznala ľudová reč (nárečové výskumy ich dokladajú). V súčasnom jazyku sa tieto jednotky používajú v explicitnej podobe. Tým sa síce na jednej strane znižuje ich obraznosť, ale na druhej strane sa zasa vopred vylučuje možnosť dvojakej (a protirečivej) interpretácie ich významu, a tým sa zvyšuje komunikatívnosť takýchto jednotiek. Napokon možno zaznamenať, že explicitnejšie formy porekadiel s takouto konštrukciou uvádza zriedkavejšie už aj Zátureckỳ, napr. *Nechybuje mu nič, iba lastovičie mlieko* (252; tu sa žiada dodať, že v Zátureckého zbierke je aj dnes bežný lexikálny variant s adjektívom *vtáčie: Nič mu nechýba iba vtáčie mlieko).*

Druhým konštrukčným javom, ktorého sa tu chceme dotknúť, je eliptickosť. Eliptickosť pochopiteľne nie je nijakým prekonaným alebo zastaraným prehovorovým javom, naopak, je to bežný rečový prostriedok. V súvislostiach s našou témou sa jej dotýkame iba potiaľ, pokiaľ zisťujeme rozdiely medzi jej uplatňovaním u Zátureckého a v súčasných podobách tých istých prísloví a porekadiel. A takýchto odlišností nachádzame pomerne veľa. Uvedieme iba niekoľko príkladov: *Krv nie voda, žily nie motúzy* (321; aj v reedícii je tu tvar

motúze, hoci editorka v citovanej edičnej poznámke výslovne uvádza, že tento typ sa v novom vydaní menil podľa novšej normy — Kosová, tamže, s. 674) — *Kde jarmo, tam larmo* (64) — *Mnoho vravy, málo spravy* (432) — *Dever — never!* (77).

Ukazuje sa, že aj pri tomto type súčasný jazyk vo viacerých prípadoch uprednostnil explicitnejšiu formu. Pravda, treba zaznamenať, že niektoré takéto jednotky existovali aj v čase vznikania Zátureckého zbierky vo viacerých variantoch, ktoré sa od seba často odlišovali práve väčšou alebo menšou mierou explicitnosti, resp. eliptickosti. Tak pri prvej uvedenej jednotke *Krv nie je voda...* zachytáva zbierka aj inú podobu, a to *Krv nenie voda ani mlieko* (77), ktorú možno chápať ako istý prechod medzi eliptickou prvou podobou a súčasnou explicitnejšou podobou *Krv nie je voda.*

Aspoň stručnú poznámku si napokon vyžadujú príslovia a porekadlá s defektnou konštrukciou, s anakolútom vo svojej stavbe. V sledovanej zbierke nachádzame napríklad takéto jednotky: *Kto má mrcha ženu, netreba mu chrenu, iskrí sa mu v očiach* (62).

Ako vidieť, vybočenie z konštrukcie tu súvisí s ďalšími vlastnosťami jednotiek, predovšetkým s ich rytmickou a rýmovou organizáciou. Možno konštatovať, že uvedené jednotky sú v takejto podobe, teda aj s defektnou konštrukciou, pevne ustálené a tak nemožno pri ich používaní žiadať nejaké „opravovanie". Tým by sa totiž narušala ich syntaktická a zreteľne aj zvuková ustálenosť. Treba však dodať, že táto zásada sa na druhej strane nedotýka všetkých Záturecké prísloví alebo porekadiel s anakolútom. Ak v jeho zbierke nachádzame napr. jednotku *O dievčati najlepšie, keď najmenej hovoria* (48), netreba žiadať, aby sa pri každom uplatnení používala daná jednotka práve v tejto defektnej podobe. Chybná podoba tu nie je nijako spätá s inými vlastnosťami porekadla, a tak jej formálna úprava nemôže pri zachovaní jej zmyslu znamenať nijaké podstatné narušenie samej jednotky.

Ak sme si v úvode vytýčili ako cieľ sledovať najskôr staršie gramatické a až po nich aj lexikálne prvky v Záturecké prísloviach a porekadlách, treba povedať, že rozoberaný materiál ukázal, že obidve stránky sa v mnohých prípadoch nerozlučne spájajú, že v jednom a tom istom prísloví alebo porekadle nachádzame veľmi často popri starších gramatických javoch aj ustupujúce alebo už celkom zastarané slová.

Vo všeobecnosti možno povedať, že v rozoberaných parémiách nachádzame zastarané slová rozličných typov. Sú to slová odlišné jednak mierou svojej zastaranosti, jednak z iných hľadísk. Nachádzame tu totiž na jednej strane zastarané slová, ktoré možno pokladať za historizmy *(Lót rozumu viacej váži ako cent zlata* — 327),

na druhej strane zasa typické archaizmy. Pri archaizmoch môže ísť zasa o viacej typov, napr. o zastarané slovotvorné postupy, o sémantické archaizmy a pod. Porovnajme niekoľko príkladov:

Raz *pohladok*, raz pohlavok (74) — Čo *pohliadok*, to pohlavok. (75) — Ruky silné, nohy *tylné (97)* — Kto ľahko uverí, hneď sa *v leb udrí* (146) — Nemá ani bydla, ani *židla* (254) — Od *zábudku* s maslom hrudku (mastnú hrudku — 336) — Keď ideš do sveta, si *svetár*, a keď doma sedíš, si peciar (319).

Výskyt zastaraných slov v príslovíach aj vo vlastnej frazeológii sa odlišuje od ich uplatňovania v oblasti voľných syntaktických spojení. Kým vo voľných spojeniach sú niektoré z nich štylisticky limitované (historizmy) a iné sú dokonca na okraji spisovných prostriedkov (archaizmy), vo frazeológii veľmi často fungujú ako dôležitý komponent živých frazém zo súčasného jazyka. Treba tu súhlasiť s priliehavým obrazným vyjadrením historikov frazeológie (porov. Mokijenko, tamže; Popov, tamže), podľa ktorých zastarané slová žijú vo frazeológii svoj druhý život. Ide o to, že frazémy s archaizovanými zložkami nemusia mať nádych zastaranosti, ako zasa naopak existujú zastarané spojenia, v ktorých niet zastaraných zložiek, napr.: *Zelené z neba by mu obecal* (426 — dnes iba: *modré z neba by jej zniesol) — Nechybuje mu nič iba lastovičie mlieko* (252 — dnes iba: *vtáčie mlieko)*.

Myšlienku o novej funkcii zastaraných slov vo frazémach treba podľa našej mienky čiastočne rozšíriť aj na zastarané gramatické prostriedky vo frazeológii. Mnohé z nich totiž podobne ako zastarané lexikálne prostriedky ostávajú aj pri spomínanom tlaku novšieho (súčasného) gramatického systému na formu frazém špecifickým príznakom, signálom samej frazeologizovanosti daných jednotiek. Nie je nijako náhodné, že vo viacerých frazeologických prácach sa výskyt zastaraných slov, ale aj zastaraných foriem (gramatických tvarov aj syntaktických konštrukcií) zaraďuje medzi kritériá frazeológie a frazeologizovanosti. Náš rozbor potvrdil závažnosť starších jazykových (gramatických aj lexikálnych) prvkov pre špecifiku prísloví a porekadiel, ale zároveň ukázal, že fungovanie týchto prvkov, ich zachovanie v paremiológii aj vo vlastnej frazeológii býva často určované ďalšími vlastnosťami príslušných jazykových jednotiek.

Filozofická fakulta UK
Gondova 2, Bratislava

LITERATÚRA

DVONČ, L.: Osobitné tvary podstatných mien vo frazeologických jednotkách. Kultúra slova, *12*, 1978, s. 135—139.

KÁLAL, M.: Slovenský slovník z literatúry aj nárečí. Banská Bystrica 1923. 1112 + CIII s.

KOSOVÁ, M.: Edičná poznámka. In.: A. P. Záturecký, Slovenské príslovia, porekadlá a úslovia. 3. vyd. Bratislava, Tatran 1974, s. 669—678.

MOKIJENKO, V. M.: Slavianskaja frazeologija. Moskva, Vysšaja škola 1980. 207 s.

POPOV, R. N.: Frazeologizmy sovremennogo russkogo jazyka s archaičnymi značenijami i formami slov. Moskva, Vysšaja škola 1976. 200 s.

SKLADANÁ, J.: Slovná zásoba ako odraz vývinu spoločnosti. Kultúra slova, *9*, 1975, s. 131—136.

TVRDÝ, P.: Slovenský frazeologický slovník. Trnava, SSV 1931. 738 s.

ZÁTURECKÝ, A. P.: Slovenské príslovia, porekadlá a úslovia. 3. vyd. Bratislava, Tatran 1974. 756 s.

O názvoch starých rodičov

ANTON HABOVŠTIAK

Na pomenovanie skupiny príbuzných ľudí, ktorí žijú vedno ako základná spoločenská jednotka, sa používa v slovenčine jeden názov, a to *rodina* (v nárečiach je aj dnes už ustupujúce pomenovanie *familia*). Zakladateľmi rodinnej jednotky sú dvaja nepríbuzní jednotlivci: muž a žena. Tí v manželskom zväzku utvárajú dvojicu, v ktorej sa obaja pomenúvajú *manželmi*. Rodina ako uzavretá mikrojednotka vzniká vlastne až potom, keď sa manželský pár, t. j. manželia stanú rodičmi a majú deti.

Rodinu spravidla utvárajú najmenej tri osoby: muž, žena a dieťa. Po príchode nového člena rodiny, teda dieťaťa, sú manželia k nemu v rodičovskom vzťahu. Základná rodinná jednotka sa neskôr stáva východiskom pre utváranie ďalších rodín.

Ako názvy blízkych i vzdialených príbuzných sa v slovenčine používajú viaceré staré slovanské slová, z jazykovozemepisného hľadiska nediferencované. Také sú napr. aj všeobecne rozšírené pomenovania ako *otec, syn, brat, sestra, sesternica, macocha, vnuk*. Ale názvy viacerých príbuzenských vzťahov sa často rozmanite členia. Výskum slovenských nárečí po druhej svetovej vojne ukázal, že ani starých rodičov, t. j. rodičov otca a matky dieťaťa, vnúčence nevolajú všade rovnako. Značnú diferenciáciu názvov starých rodičov, najmä oslovení, ktoré mávajú aj deminutívne tvary, podmienil ci-

tový postoj detí k týmto osobitne váženým osobám v rodine. Jednotlivé názvy rozšírené vo väčších či menších oblastiach Slovenska možno celkom presne vymedziť aj z geografického aspektu.

Pre územie Slovenska sú príznačné najmä dva základné názvy, a to lexikalizované ustálené spojenia *starý otec* a *stará mať* a jednoslovné pomenovania *dedo* a *babka.* Názvy *starý otec* a *stará mať* sa vyskytujú v stredoslovenských nárečiach, predovšetkým v ich severnej časti, na ktorej sú však známe aj iné znenia. Na dolnej Orave sme zaznamenali nezvyčajné podoby *staruotec* a *starámka* namiesto očakávanej podoby *starý otec, stará mať.* V Turci, v časti Tekova a Hontu sa používajú jednoslovné názvy *starý* i *starký, stará* i *starká.* Stredná slovenčina má pri týchto názvoch paralely v slovinčine, v ktorej sa na pomenovanie starého otca používa vedľa názvu *ded* aj spojenie *stari oče,* a takisto vedľa názvu *babica (babka)* aj *stará mati* (Kwestionariusz, 1959, s. 22/19, 22/20).

Na pomenovanie starého otca je pre celé Záhorie charakteristický názov *stareček* a na pomenovanie starej matere podoba *starenka.* Vo väčšine západoslovenských nárečí a na celom východnom Slovensku sa rozšíril názov *dedo (dzedo).* V okolí Čadce sa na pomenovanie starého otca zaužívala podoba *ďatko,* v goralských nárečiach *džadek.* V časti Spiša a Šariša sa udomácnila aj forma *dzeda.* Ako názov starej matere je takmer na celom západnom Slovensku rozšírená podoba *babka,* vo východoslovenských nárečiach *baba.* Zaujímavé je zistenie, že jednotlivé názvy *starý otec|starký|stareček| dedo* spolu s názvami *stará mať/starká/starenka/baba/babka* utvárajú nielen pevné nárečové areály, ale že sa vzájomne aj prekrývajú. Iba v najsevernejšej časti Slovenska je známe na pomenovanie starého otca spojenie *starý ňaňo* i *starý ňaňko, ňaňka,* na okolí Žiliny *starý tato.* V južnej časti stredného Slovenska je najčastejšie spojenie *starý apa (apo, apík, apičko),* ale v takejto podobe sú to už novšie názvy starého otca.

Od všetkých podôb sú známe v slovenských nárečiach aj viaceré deminutívne podoby, ktoré sa používali najčastejšie iba v dôvernom familiárnom styku. Tak napr. od slova *dedo* máme v nárečiach tvary ako *dedko, dedek, dedeček, dedáček, dedíček, dedíčko, deduško* i *dedulko,* od *mama* aj *mamka (manka), mamovka (mamóka), mamička, mamuška, mamočka, maminka, mamenka.* V. Vážný zistil aj podobu *mamojka* (Vážný, 1924, s. 103).

V spisovnom jazyku sa na pomenovanie otcovho alebo matkinho otca a otcovej alebo matkinej matere ustálili názvy *starý otec* a *stará matka* (s variantom *stará mať* a s familiárnym variantom *stará mama).* Tie sa používajú aj v príbuzenskej terminológii (Majtán, 1971, s. 279). V beletrii sa však môžeme stretnúť tak so spi-

sovnými ustálenými spojeniami stredoslovenského pôvodu *starý otec* a *stará mať*, ako aj so západoslovenskými a východoslovenskými slovami *dedo* a *babka*, ba aj so slovami *starký* a *starká* vo význame „starý otec" a „stará mať". O ich využívaní prinášajú doklady diela slovenských spisovateľov staršej i mladšej generácie. Názov *starý otec* a *stará mať (mama)* sa vyskytuje napr. v týchto kontextoch:

Starý otec chrápal v susednej izbe a lávovite sa prevaľoval na lôžku (M. Chorvát); Marakov *starý otec* bol spevák nad spevákmi (P. Jaroš); *Starý otec so starou materou* sa nasťahovali do zadnej izby (F. Hečko); A bol to tvoj vlastný *starý otec* — dokončila *stará mať* — rozprávku o svojich mladých rokoch (M. Jančová); Posmech si rob *z tvojej starej matere*, sviňa jedna, chrápacia, sprostá! (P. Hrúz); O niekoľko dní dostal otec telegram. Volali ho k *starej mame* (J. Barč-Ivan); Ach, chcem len siahnuť detstva do kešene a blízko privolať si *starú mať* (Š. Pártošová).

Vo význame *starý otec* a *stará mať* uvádzajú spisovatelia aj slová *dedo (dedko, deduško)* i *babka*. Stretli sme sa s nimi napr. v takýchto prípadoch:

Za treskúcej zimy svoju najmilšiu a najmladšiu dcéru viezol *dedo* k lekárovi (I. Habaj); Príklad *deda*, otca i suseda pobádal (V. Ferko); [Dom] postavil Jordán Zleza, môj dávny *dedo-pradedo*, uhliar a rubač tých dávnych čias (Ľ. Ondrejov); Tuto kedysi môj *dedo*, čo bol tkáčom, s privretým zrakom klenul si vzdušné mosty (Š. Žáry); Tu v starom dome na námestí žil *dedko* môj, poznám ho z obrázkov (P. Bunčák); Jahôdkin *deduško* to videl na vlastné oči (M. Figuli); Po stenách známe portréty, dožité mená podobizne: na jednej otec hľadí prísne... na ďalších *babka* a môj *dedo* (Š. Žáry); *Babka* nebodaj varuje dieťa rodičom, ktorí sú v robote (M. Rajský); Staručká mať, *babka* jeho siedmich detí, ktoré vynosila na vlastných rukách, je dušou celého domu (J. Podhradský).

Slová *starký* a *starká* sa v spisovnom jazyku ako expresívne prostriedky používajú najmä na pomenovanie starých ľudí, starcov a stareniek, no v beletrii sa uplatňujú aj ako názvy starých rodičov, t. j. na pomenovanie *starého otca* a *starej matere*. Svedčia o tom napr. doklady:

Nie si sama, povedala mama, máš mňa, otecka, *starú mamu* a *starkého* (P. Kováčová); [Eva] porobila najnutnejšiu prácu... a vybrala sa s deťmi cez polia domov. Zavesiť ich *starkej* na krk (J. Podhradský); Len vydržte, *starká*, kým vám vnuci nezídu z hôr (A. Baláž).

Na pomenovanie dvoch starých rodičov sa v spisovnej slovenčine ustálili názvy stredoslovenského pôvodu *starý otec* a *stará mať*. Na udomácnenie spojení *starý otec* a *stará mať* malo vplyv ich

rozšírenie na celom stredoslovenskom území, ako aj ich významová jednoznačnosť, lebo obidve spojenia sa používajú iba v jednom význame. V beletrii sa bohato využívajú aj slová *dedo, baba (babka)*, známe vo väčšine slovenských nárečí, najmä na pomenovanie starého otca a starej matere. Pri týchto slovách sa však zistila aj ich veľká sémantická členitosť (Slovník slovenských nárečí, 1980, s. 88—94; 117—118). Pri slove *baba (babka)* je táto členitosť v nárečiach taká významná, že slová *baba, babka* patria medzi sémanticky najdiferencovanejšie slová. V hovorenej reči sa stretávame aj s tvarmi *babenka* a *babička;* podoba *babča* vo význame stará mať, známa v nárečiach ako hypokoristikum, sa v beletrii nerozšírila.

Do beletrie širšie neprenikli ani niektoré iné deminutívne tvary, ktoré sa v nárečiach obmedzujú iba na malú, skôr nepatrnú oblasť a ktoré sa používajú v najužšom rodinnom styku. Sú to podoby ako *dedáček, dedeček, dedíčko, dedíček, mamovka, mamóka, mamočka, mamojka* i *manka.*

Z názvov rozšírených v slovenských nárečiach na pomenovanie starých rodičov nenašli všetky rovnaký odraz v betetrii. Výrazne sa uplatnili iba dva, resp. tri rozšírené na relatívne najväčšej zemepisnej oblasti. Zároveň sú však tieto pomenovania aj dokladom, že do beletrie a často ani do spisovného jazyka nepreniká vždy iba jeden názov z tautonymického radu. Spisovný jazyk vo viacerých prípadoch prevzal dve i viac slov, ktoré majú synonymný ráz. Výskum slovenčiny ukázal, že pri preberaní slov z nárečí do spisovného jazyka má dôležitú úlohu geografický zreteľ, t. j. väčšie alebo menšie, prípadne iba minimálne zemepisné rozšírenie daného slova.

Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra SAV
Nálepkova 26, Bratislava

LITERATÚRA

Kwestionariusz ogólnosłowiański do badań Słownictwa gwarowego. Warszawa 1959. 308 s.

MAJTÁN, M.: O slovenskej príbuzenskej terminológii. Kultúra slova, *5*, 1971, s. 279—280.

Slovník slovenských nárečí. Ukážkový zväzok. Red. I. Ripka. Bratislava, Veda, vydavateľstvo SAV 1980. 286 s.

VÁŽNÝ, V.: Príspevky k slovenskému dialektickému slovníku. In: Sborník Matice slovenskej II, 1924, s. 100—111, 180—199.

Cudzie prvky v slovenskej výslovnosti

KONŠTANTÍN PALKOVIČ

V súvislosti s rozvojom medzinárodnej spolupráce v oblasti vedy a techniky, ako aj spoločenského a politického života sa prejavuje potreba ustavične preberať slová z cudzích jazykov. Nové slová prenikajú do slovenčiny najviac písomnou cestou, prostredníctvom odbornej a politickej literatúry. V prvom štádiu si po prevzatí ponechávajú svoju cudziu formu (pravopis i výslovnosť), postupne však získavajú isté domáce prvky, pravopisne alebo výslovnosťou sa čiastočne alebo úplne prispôsobujú domácemu systému. Osobné mená a v prevažnej väčšine aj zemepisné názvy si ponechávajú svoju cudziu formu. Isté cudzie prvky si zachovávajú aj niektoré všeobecné názvy. V našom príspevku sa budeme zaoberať cudzími samohláskovými prvkami a ich výslovnosťou.

Cudzie prvky v slovenskej výslovnosti sa prejavujú dvojako. Pri jedných sa zachováva pôvodná výslovnosť cudzích samohlások, pri druhých sa napodobňuje výslovnosť cudzích hlások označených jednou alebo dvoma samohláskovými grafémami tak, že sa vyslovuje najbližšia domáca samohláska.

Medzi osobitné grafémy označujúce cudzie hlásky patria písmená *ä, ö, ő, ü, ű,* ktoré sa vyskytujú v slovenčine najmä vo vlastných menách, ale aj v niektorých všeobecných názvoch prevzatých z francúzštiny, nemčiny alebo iných jazykov.

Treba rozlišovať písmeno *ä* v cudzích a v domácich slovách, kde označuje samohlásku vyskytujúcu sa len po perniciach; jej výslovnosť je dvojaká: *[ä]* alebo *[e]* (porov. J. Dvončová a kol., 1969, s. 62). V cudzích slovách označuje hlásku *e [é]* a tá môže stáť po rozličných spoluhláskach. Napr. *minnesänger, pläner* „morské vápence", *Hochwälder, Händel, Schäfer, Kästner, Hälsinborg.* Zaznačovanie výslovnosti niektorých cudzích slov (prevzatých z angličtiny) písmenom *ä* je neodôvodnené. Napr. v slovníku M. Ivanovej-Šalingovej — Z. Maníkovej (1979) sa uvádzajú slová *flash* [fläš] „výbojkové bleskové zariadenie", *calfdozér* [kälf-] „stroj na odhŕňanie zeminy", *fathom* [fädhem] „dĺžková miera". J. Lenhardt (1980) pokladá tu za správnu výslovnosť so samohláskou *e: [fleš], [kelfdozér], [fedhem].* Na výslovnosť hlásky *e* (nie *ä*) v cudzích slovách tohto typu upozornil už L. Dvonč (1965, s. 148).

V slovách germánskeho, ugrofínskeho a iného cudzieho pôvodu sa i v slovenčine vyskytuje cudzia hláska *ö,* ktorá sa vyslovuje ako samohláska *e,* ale so zaokrúhlenými perami. V písme je označená literou *ö.* Sú to mená osôb: *Körner, Körper, Götz* [göc], *Björnson,*

Jörgen, Lagerlöfová, Földvári, Vörösmarty [vöröš-], zemepisné názvy: *Göttingen, Görlitz* [-c], *Göteborg* [jö-], *Gyöngyös* [ďönďöš], ako aj všobecné názvy: *röntgen, skijöring* „druh lyžovania", *löllingit* „druh nerastu", *kjökkenmödding* „odpadová hromada napr. lastúr slimákov".

Okrem toho sa hláska *ö* vyslovuje v niektorých slovách písaných cudzím pravopisom so samohláskovými skupinami, napr. v slovách z francúzštiny so skupinou *eu: portfeuille* [portföj], *fleuret* [flöret] „druh šermiarskej zbrane", *Neuchâtel* [nöšatel], v slovách z germánskych jazykov so skupinou *oe: oersted* [örsted] „jednotka intenzity magnetického poľa", *Foerster* [för-].

Dlhé *ő* sa vyslovuje, ak je označené osobitnou grafémou (v praxi sa litera *ő* často nahrádza grafémou *ö*): *Petőfi, Győr* [ďőr], *Gödöllő, Kiskőrös* [kiškőröš], ak je písmeno *ö* na konci slabiky alebo slova: *öre* „švédska, nórska a dánska minca", *Nexö, Malmö, Öland, Mörike, Schröder* [šrő-], *Königswiesen* [-vízen], ak za literou *ö* nasleduje graféma *h*, ktorá označuje dlhú slabiku: *föhn* [főn], *Böhmer, Böhne*, v slovách so skupinou *oe* v otvorenej slabike *Goethe, Groebel.* Aj v slovách francúzskeho pôvodu so skupinou *eu* na konci slova (ak je táto skupina sama alebo pred koncovým *-e* a *-r*) sa vyslovuje dlhé *ő: adieu* [adjő], *milieu* [miljő], *lieue* [liő] „stará francúzska dĺžková miera" (Ivanová-Šalingová, 1979, má nepresné *liö*), *cour d'honneur* [kúr donőr] „nádvorie barokového kaštieľa", *Richelieu* [rišeljő], *Montesquieu* [-kjő].

Po zdomácnení slov nastáva slovakizácia vo výslovnosti aj v pravopise, napr. *pasterizácia, montér, šofér, likér, režisér, inžinier, perkelt* [z maď. *pörkölt*] (porov. M. Ivanová-Šalingová, 1980, s. 232).

Častejšie je v slovenčine cudzia hláska *ü*, ktorá sa vyslovuje ako slovenské i, ale so zaokrúhlenými perami. V niektorých slovách je označená písmenom *ü: volapük* „umelý jazyk", *müller* i *müller-thurgau* „sorta hrozna a vína", *bürger* „druh choroby", *bürotel* „druh hotela", *günz* [-c] „geologické obdobie", *würm* „jedno z ľadových období", *fülöppit* „druh nerastu". Hláska *ü* je označená aj v zemepisných názvoch a menách osôb germánskeho, ugrofínskeho, čínskeho a iného ázijského pôvodu. Napr. *Müller, Bürger, Büchner, Dürrenmatt, Günter, Sie Ling-jün, Jüng-che; Tübingen, Düsseldorf, Würzburg, Zürich, Püspökladány* [püšpökladáň]. Hláska i graféma *ü* sa zachováva aj v odvodených slovách: *Zürišan, zürišský, tübingenský.* V otvorených slabikách a pred písmenom *h* sa vyslovuje dlhé *ű: Dürer, Dühring, Kühn.*

Naše normatívne príručky (Pravidlá slovenského pravopisu, 1971, Slovník slovenského jazyka, 1959 — 1968, ale i Á. Kráľ, 1979, Ivanová-Šalingová, 1979) uvádzajú výslovnosť hlásky *ü* aj vo viacerých

všeobecných názvoch francúzskeho pôvodu, písaných pôvodným pravopisom, v ktorých je táto hláska označená písmenom *u*. Sú to niektoré bežné, resp. pomerne známe slová z oblasti kultúry, ako napr. *revue* [revü], *resumé* [rezümé], *bulletin* [bültén], *surrealizmus* [sür-], *sujet* [süže], *nuansa* [nüansa], *etuda* [etüda], *jury* [žüri], *naturel* [natürel], *menu* [menü]. Patria sem aj zriedkavejšie slová: *avenue* [avenü], *hugenot* [ügenot], *budžet* [büdžet] a niektoré špeciálne termíny: *écru* [ékrü] „druh tkaniny", *saussurit* [sosürit] „druh zmesi nerastov", *fondue* [fondü] „druh jedla", *murque* [mürk] „jednotka aerodynamického odporu", *sansculotte* [sanskülot] „účastník francúzskej revolúcie", *etui* [etüi], novšie i *etua* „druh puzdra", *curit* [kürit] „druh nerastu", *parvenu* [-nü] „povýšenec" a i. Ako *ü* sa číta písmeno *u* vo francúzskych, zriedka iných zemepisných názvoch: *Mulhouse* [mülúz], *Utrecht* [ü-], *Dunkerque* [dünkerk], *Cluny* [klü-] a v početných menách osôb: *Dumas* [düma], *Curie* [küri], *Hugo* [ügo], *Barbusse* [barbüs], *Camus* [kamü], *Debussy* [debüsi], *Musset* [müse], *Duhamel* [düamel], *Tartuffe* [-tüf], *Saint-Exupéry* [sentegzüperi]. Na konci slova v skupine *-ur, -ure* sa vyslovuje dlhé *ú: Réaumur* [reomúr], *Saussure* [sosúr].

Ako sme si všimli, cudzie hlásky sa vyskytujú aj v dosť častých všeobecných názvoch a vo vlastných menách. Je oprávnená otázka, či tieto cudzie hlásky patria do správnej slovenskej výslovnosti, keď nie sú organickou zložkou slovenského hláskového systému. Podľa platnej kodifikácie, ktorú reprezentujú uvedené normatívne príručky (porov. literatúru), výslovnosť prevzatých slov s cudzími hláskami patrí k štylisticky neutrálnym zvukovým prostriedkom nášho jazyka. Ako ukazuje prax, v skutočnosti je to trochu inak. V bežnej výslovnosti sa cudzie hlásky nahrádzajú najbližšími domácimi hláskami. Napr. *ö* sa vyslovuje ako *e*, dlhé *ő* ako *é*, hlásky *ü, ű* ako *i, í*. Preto sa vyskytujú požiadavky, aby sa pripustilo vo výslovnosti nahrádzať cudziu hlásku domácou, ktorá je cudzej hláske najbližšia. Napr. L. Kučera (1972, s. 146) sa prihovára za výslovnosť mena *Hugo* vo forme *ügo* alebo *igo, Ötves* (správ. *Eötvös)* vo forme *ötveš* (správ. *ötvöš*) i *etveš*.

Pri niektorých prevzatých slovách je takáto zdomácnená výslovnosť aj kodifikovaná. Zdomácnenie sa prejavuje dvojako. Alebo je výslovnosť ovplyvnená pravopisom (napr. cudzie *ü* písané ako *u* sa číta ako *u*): *bufet, busta, debut, komuniké, menuet, kalumet* „druh indiánskej fajky", alebo sa pravopis upravil podľa bežnej výslovnosti (cudzie *ü* písané ako *u* sa nahradilo domácim *i, í*, písaným v podobe *y, ý*): *byro, pyré, kostým.*

Zachovávanie cudzej výslovnosti uvedených hlások pociťujú niektorí používatelia nášho jazyka skôr ako štylisticky príznakový

prostriedok, charakteristický najmä pre ľudí ovládajúcich príslušný cudzí jazyk. Ešte výraznejšie sa pociťuje príznakovosť pri výslovnosti slov, pri ktorých je ustálená domáca výslovnosť. Napr. vyslovuje sa *manikúra, pedikúra, büsta, büfe, debütovať, flört,* zriedka aj *likör, šofér, pörkölt,* hoci kodifikácia predpisuje vyslovovať *manikúra, pedikúra, busta, bufet, debutovať, flirt, šofér, likér, perkelt.*

Dôsledné zachovávanie cudzej výslovnosti (proti platnej kodifikácii) má niekoľko príčin. U niektorých používateľov vyplýva z neovládania súčasnej výslovnostnej (ortoepickej) normy a kodifikácie, u iných je prejavom úcty k cudziemu, u ďalších vyplýva z obavy, aby ich nepokladali za nevzdelaných a nekultúrnych, u časti používateľov nášho jazyka to vyplýva zo snobizmu.

Pri výslovnosti viacerých cudzích slov, najmä vlastných mien, sú v praxi isté ťažkosti. Mnohé problémy s výslovnosťou cudzích vlastných mien by sa mohli odstrániť vydaním špeciálneho slovníka, v ktorom by sa uvádzala jednak výslovnosť vlastných mien historických i súčasných osobností z oblasti vedy, techniky, literatúry, umenia, politiky, verejného života a jednak výslovnosť zemepisných názvov, pri ktorých sú nejaké výslovnostné alebo pravopisné problémy.

Filozofická fakulta UK
Gondova 2, Bratislava

LITERATÚRA

DVONČ, L.: K diskusii o niektorých problémoch slovenskej spisovnej výslovnosti. Slovenská reč, *30*, 1965, s. 143—153.

DVONČOVÁ, J. — JENČA, G. — KRÁĽ, Á.: Atlas slovenských hlások. 1. vyd. Bratislava, Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied 1969. 108 s. a 120 s. obrázkov.

IVANOVÁ-ŠALINGOVÁ, M.: Reflexy za hlásky ö, ő, eu, oe v slovenčine. Slovenská reč, *45*, 1980, s. 230—234.

IVANOVÁ-ŠALINGOVÁ, M. — MANÍKOVÁ, Z.: Slovník cudzích slov. 1. vyd. Bratislava, Slovenské pedagogické nakladateľstvo 1979. 944 s.

KRÁĽ, Á.: Štýly výslovnosti. Kultúra slova, *8*, 1975, s. 65—70.

KRÁĽ, Á.: Príručný slovník slovenskej výslovnosti. 1. vyd. Bratislava, Slovenské pedagogické nakladateľstvo 1979. 648 s.

KUČERA, L.: Výslovnosť cudzích slov v slovenčine. Kultúra slova, *6*, 1972, s. 144—147.

LENHARDT, J.: Konfrontačná fonetika anglických a slovenských hlások (v tlači).

Pravidlá slovenského pravopisu. 11. vyd. Bratislava, Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied 1971. 424 s.

Slovník slovenského jazyka. Red. Š. Peciar. 1. vyd. Bratislava, Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied 1959—1968.

Niektoré názvy v hudobníckom slangu

SOŇA ŠOKOVÁ

Hudobnícky slang ako jeden z profesionálnych slangov charakterizuje nielen motivačná bohatosť a pestrosť výrazov, ale aj pestrosť pri ich tvorení.

V našom príspevku uvedieme niektoré frekventovanejšie spôsoby tvorenia výrazov hudobníckeho slangu pomocou sufixov.

Pomerne bohatú skupinu predstavujú slová zakončené príponou *-ák*. Zaraďujú sa sem výrazy, ktoré označujú funkčné (profesionálne) zaradenie hudobníkov, ich pomocníkov, resp. pracovníkov, ktorí sú s hudobníkmi a hudobným životom v istom kontakte: *fufňák* — hudobník hrajúci na dychovom nástroji, *hlasák* — vedúci hlasovej skupiny, *zborák* — člen speváckeho zboru, *predák* — predník hudobného telesa, *ulievák* — hudobník, ktorý práve na koncerte nevystupuje, *bítlsák* — člen skupiny Beatles (v mládežníckom slangu prenesene označuje aj 1. vlasáča, 2. obdivovateľa skupiny Beatles, 3. človeka zapáleného pre bít), *komerčák* — komerčne orientovaný hudobník, poslucháč, hudobný redaktor a pod. Sem patria i prechýlené formy ženského rodu: *baleťáčka* (= baletka), *zboráčka, komerčáčka, hlasáčka, ulieváčka, trapasáčka, sedláčka* (= predovšetkým medzi mladými označenie slabej, trápnej speváčky) atď.

Do skupiny slangových pomenovaní utvorených príponou *-ák* patria pomenovania hudobných skladieb a tancov podľa ich najtypickejších vlastností: *gitarák* — skladba pre gitaru, gitarový koncert, *decenťák* — decentný (kultivovaný) tanec, *grupák* — diskotékový štýl tanca do kruhu, *džemák* — diskotékový tanec, *slaďák* — pomalý (sentimentálny) spôsob tanca vo dvojici sentimentálna skladba určená na počúvanie, *lepák* — pomalý tanec, pri ktorom sú partneri blízko seba, *doják* — pomalý tanec na sentimentálnu hudbu, *natrasák* — temperamentný tanec (niekedy sa v tom istom význame používa aj výraz *trhák*), *revák* — známa hlučne reprodukovaná skladba na počúvanie a moderný tanec, *hiťák* — módny hudobný útvar šlágrovitého štýlu, hit.

Do tejto skupiny možno napokon začleniť aj pomenovania elektronických prístrojov na prenos hudby: *reprák* — reproduktor, *synťák* — syntetizér, *kazeťák* — kazetový magnetofón, *magneťák* — magnetofón, *tranzisťák* i *tranzistorák* — tranzistorové rádio a pod. Treba tu spomenúť aj výraz *basák*, ktorým sa pomenúva basový kľúč, a *klasák*, ktorým sa pomenúva klasická gitara.

V reči hudobníkov majú široký výskyt aj slová utvorené sufixom *-ár*. Viaceré z nich majú však skôr hovorové ako slangové črty.

Uvedieme niekoľko príkladov: *dychár, fúkár* — hudobník hrajúci na dychovom nástroji, *píšťaliar* alebo *píšťalkár* — hudobník hrajúci na flaute, pikole a pod., *harmonikár* — hráč na koncertnej harmonike alebo na akordeóne (to je dokonca úplne neutrálne slovo), *zvukár* — zvukový technik a pod.

Sufix *-áč* charakterizuje skupinu výrazov pomenúvajúcich hudobný alebo tanečný prejav, resp. štýl: *rokáč* — hudba, skladba alebo žáner rock and roll, *diskáč* — diskotéka alebo diskotéková skladba, *plecháč* — plechový hudobný nástroj (v prenesenom význame aj „plechový hlas"). Okrem toho sa pomocou sufixu *-áč* tvoria výrazy pomenúvajúce pomôcky hudobníkov, tie však už nebývajú vždy slangové, ale často hovorové, napr.: *brnkáč, drnkáč* — brnkadlo a pod.

Azda nezvyčajnosťou majú pôsobiť slová so sufixom *-ing: džeming* — tanec, tancovanie, *dansing* — tanec, tanečná zábava, príp. tanečná hala; treba však povedať, že tu ide o prevzaté slová, podobne ako sú prevzaté aj výrazy typu *džezmen, šoumen, bitmen* a pod., ktoré označujú hudobníkov so schopnosťami robiť zábavu a náladu a ktoré postupne strácajú príznak slangovosti.

Zriedkavejšie možno zaznamenať aj slová so sufixom *-ek* (zväčša sú prevzaté z češtiny), ktorý je charakteristický najmä pre názvy hudobných pomôcok: *škopek* — bubon, *vašek* — bubon, *smyček* — sláčik a pod.

Expresívny nádych dáva výrazom hudobníckeho slangu prípona *-oš*, ktorá sa používa len zriedka. Slovom *sedloš* sa pomenúva komerčný, trápny hudobník, poslucháč, hudobný redaktor. Slovo *muzikoš* označuje hudobného nadšenca, fanúšika, zapáleného muzikanta.

Príponou *-ačka* sa tvoria výrazy na označenie hudobných skladieb, hudobných podujatí, častí aparatúry a pod. Niektoré z takto zakončených slov inklinujú k hovorovému štýlu: *tancovačka* — (ľudová) tanečná zábava, *fúkačka* — koncert dychových nástrojov, koncertná harmonika a pod. Ako silne príznakové sa pociťuje pomenovanie *odrhovačka,* ktorým sa označuje často hraná, omieľaná pieseň.

Aj slová utvorené sufixami *-ica, -ina* sú príznakové a obsahujú zvyčajne negatívny hodnotiaci prvok: *sólovica* — sólová gitara, *vŕzganica, vrzúkanica* — moderná, disharmonická, „nezrozumiteľná" hudba experimentálneho typu; to isté označuje pomenovanie *patlanina* (prevzaté z češtiny).

Početnú skupinu tvoria slangové (niekedy aj hovorové) výrazy zakončené sufixom *-ka.* Označujú predovšetkým názvy pomôcok hudobníkov, hudobné inštitúcie a podujatia: *aproška, aparka* — hudobná aparatúra, *partoška, partka* — partitúra; *hudka* — hudobná škola; *hudika* — hudobná výchova i škola; *filka* — Slovenská filharmónia,

lúčka — Lúčnica; *pastorálka* — pastorále, *španielka* — klasická gitara, *singelka* — malá platňa a pod.

Dosť typické pre hudobnícky slang sú výrazy so sufixami *-átko* (*brnkátko, drnkátko* — brnkadlo, *fidlátko* — akýkoľvek hudobný nástroj alebo husle, sláčik; takto tvorené slová majú pôvod v češtine) a *-dlo* (*žebradlo* — hudobný nástroj, gitara alebo husle, *fňukadlo* — husle; výrazy tohto typu nesú na sebe pečať akejsi hravosti až samopašnosti).

Zámernou ironiou, snahou po „popletení" výrazov alebo napodobnením výslovnosti v cudzích jazykoch sa vyznačujú napr. slová *koncerto* alebo *končerto* — koncert, *kytáro* — gitara, *prskavka* — efektná skladba, „zlatý klinec programu", *kápo* — dirigent.

Zdrobňovacia prípona *-íčko* (resp. *-ičko, -éčko*) sa využila pri tvorení výrazov *elpíčko* alebo *elpéčko* — dlhotrvajúca platňa, *sóličko* — pekne zahraté alebo náročné sólo.

Napokon možno spomenúť aj výrazy s formálnymi vlastnosťami pomnožných substantív: *dychy* — skupina dychových nástrojov, *bicie* — bicie hudobné nástroje, *organky* — organ, *dudy* — žartovné pomenovanie pre akýkoľvek hudobný nástroj.

Ako z nášho rozboru vyplýva, pri tvorení jednotlivých výrazov hudobníckeho slangu sa uplatňujú rozličné slovotvorné prostriedky. Mnohé z nich sú príznačné iba pre oblasť slangu vo všeobecnosti, iné dávajú výrazom príznak hovorovosti, resp. expresívnosti. Podľa toho uvádzané výrazy majú rozličnú štylistickú platnosť a to podmieňuje aj ich využívanie v jazykovej praxi. Niektoré sa používajú výlučne v profesionálnom okruhu hudobníkov, prípadne ich obdivovateľov (ide o typicky slangové výrazy), iné (predovšetkým hovorové výrazy) majú širšie uplatnenie v jazykovej praxi.

Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra SAV
Nálepkova 26, Bratislava

LITERATÚRA

HORECKÝ, J.: Slovenská lexikológia I. Bratislava, Slovenské pedagogické nakladateľstvo 1971. 252 s.

Ks

ROZLIČNOSTI

Fialka trojfarebná

Keď sa povie *fialka,* máme obyčajne na mysli jarný voňavý kvietok fialovej farby *fialku voňavú* (Viola odorata). Botanický rod fialiek je však u nás zastúpený viacerými druhmi, medzi ktoré patrí aj *fialka trojfarebná* (Viola tricolor). Fialka trojfarebná kvitne prakticky od jari do jesene, niekedy ešte aj v septembri a v októbri. Dva horné okvetné lístky bývajú svetložlté, belavé, príp. fialové, spodné tri lístky sú s tmavou kresbou a s výraznou žltou škvrnou. Tento druh sa vyskytuje vo viacerých poddruhoch, ako sú *fialka trojfarebná pravá* (subsp. eutricolor), *skalná* (saxatilis), *Bielziho* (bielziana), *roľná* (arvensis), *česká* (bohemica) a *najmenšia* (minima). Krížením s inými druhmi bola z fialky trojfarebnej vypestovaná ozdobná záhradná *fialka sirôtka* (Viola maxima).

Fialka trojfarebná patrí medzi bežne známe burinové rastliny. Menej vieme o jej liečivých účinkoch.

V starších po slovensky písaných herbároch a lekársko-liečiteľských spisoch zo 17. a 18. storočia, ako aj slovenských nárečiach má väčší počet rôznych mien.

Azda najčastejšie sa vyskytovalo pomenovanie *sirôtka* s variantmi typu *sirotka, sirútka,* ktoré upozorňovalo, že ide o rastlinu kvitnúcu aj neskoro na jeseň, keď už je medzi odumierajúcimi kvetmi a trávou osihotená, akoby osirená. Podľa ľudových výkladov tri pestrejšie a výraznejšie okvetné lístky predstavujú macochu s vlastnými dcérami, dva menšie lístky nevlastné dcéry, pastorkyne (sirôtky).

Podvedomým posunom od výrazu *sirôtka* k opozitu *macocha* vykladá V. Machek (Česká a slovenská jména rostlin. Praha, Nakladatelství ČSAV 1954, s. 72) novší názov *macoška* (čes. *maceška*). V slovenských pamiatkach z predspisovného obdobia sa tento názov ešte nevyskytuje, avšak jeho paralely možno nájsť v novej češtine, v poľštine, v lužickej srbčine, ako aj v nemeckom *Stiefmütterchen.*

Druhým veľmi častým pomenovaním fialky trojfarebnej bol názov *trojica,* príp. *poľná trojica, trojičník.* Ide o pomenovanie prevzaté pravdepodobne zo stredovekých herbárov a motivované trojakou farbou kvetu. Opiera sa o dobové latinské označenie *viola trinitalis,* t. j. trojaká, ktorému zodpovedá aj staršie nemecké pomenovanie *Dreifaltigkeitsblumen* a poľské názvy *potrójny fiolek, trojanek.* Vplyvom náboženských predstáv sa toto pomenovanie sekundárne chápalo aj ako bylina svätej Trojice. V novšom latinskom názvosloví bolo staré *trinitalis* nahradené výstižnejším *tricolor,* t. j. *trojfarebná.*

Farebným kontrastom, to značí tmavou a zároveň aj jasnou farbou kvetu, je pravdepodobne motivované aj staré pomenovanie *brat a sestrička,* príp. *brat so sestrou,* ktorého paralely nachádzame v starej poľštine, v ukrajinčine a v ruštine (tam aj s lexikálnym variantom *Ivan da Marija).* Motivačne blízke je nemecké pomenovanie *Tagundnacht* (deň a noc), ktorým sa aj v slovanských jazykoch pomenúvali rôzne farebne kontrastné rastliny.

Vzácnejšie sa vyskytujúce názvy *srdcové* alebo *srdečné korenie* a *psotníková bylina* poukazujú na liečebné účinky rastliny. Výrazom *psotník* sa v staršej slovenčine označovala epilepsia.

Nárečové výrazy *hladnamna* alebo *namnahládka* sú pravdepodobne prenesené na základe istej podobnosti s kvetmi známej okrasnej rastliny papuľky *(Antirrhinum),* kým názvy *tromfalia, trumfalia* a *koničina* boli prenesené z ďateliny *(Trifolium).* Dôležitú úlohu pri ich prenášaní zrejme mala kontaminácia s latinským pomenovaním *trifolium,* t. j. *trojlist,* ktoré sa odráža aj v slovenských nárečových názvoch ďateliny typu *trojka, trojačka.*

Záverom možno povedať, že fialka trojfarebná ako známa a používaná liečivá rastlina mala v staršej slovenčine viac mien. Pre situáciu v staršom botanickom názvosloví je príznačné, že sa chápala ako samostatná jednotka so samostatnými, svojskými názvami. Jej botanické začlenenie do rodu fialiek odráža až novodobý botanický názov *fialka trojfarebná,* kde prvý člen určuje príslušnosť k botanickému rodu, kým druhý člen poukazuje na charakteristický znak druhu. Názov ako celok pritom vychádza z oficiálneho latinského pomenovania *Viola tricolor* a je vlastne jeho doslovným prekladom.

Staré slovenské pomenovanie *sirôtka* sa v súdobej nomenklatúre využilo ako druhové označenie v záhradách pestovanej fialky sirôtky, ktorej nárečové názvy typu *sirôtka, macoška, namnahládka* sa sčasti zhodujú s názvami fialky trojfarebnej. V pamiatkach z predspisovného obdobia sa názvy okrasnej odrody nevyskytujú.

M. Majtánová

Preukázať, či ukázať obsah nákupnej tašky?

Vo viacerých predajniach samoobslužného typu sme sa stretli s nápisom, ktorý je umiestnený nad pokladnicou: *Prosíme vás, preukážte obsah nákupnej tašky pokladníčke.*

V tejto výzve nás zaujalo sloveso *preukázať, utvorené* od slovesa *ukázať* predponou *pre-.* V Slovníku slovenského jazyka (III, s. 519) sa o slovese *preukázať dozvedáme,* že má tieto významy: 1. (čo ko-

mu) prejaviť, ukázať: *preukázať niekomu lásku, vernosť; preukázať niekomu poctu; preukázať mu dôveru;* 2. (čo komu) urobiť, vykonať niečo v prospech niekoho: *preukázať niekomu službu; preukázané milosrdenstvo;* 3. *zried.* (čo i so spoj. *že*) podať dôkaz o niečom, dokázať niečo: *Veď ja preukážem to, čo ani jedna nepreukázala.* (Dobš).

Sloveso *preukázať* sa používa aj v spojení so zvratným zámenom *sa*. Sloveso *preukázať sa* má tieto významy: 1. (čím i bezpredm.) hodnovernými dokladmi dokázať svoju totožnosť, legitimovať sa: *preukázať sa občianskym preukazom;* 2. (v čom, čím) vykonať niečo na dôkaz niečoho, vykázať sa, ukázať sa: *Musíme sa v kuchárskom umení preukázať.* (Tim).

Uvedené významy slovesa *preukázať* svedčia o tom, že sa toto sloveso použilo v citovanej vete neodôvodnene. Preto by bolo treba uvedenú výzvu pre kupujúcich preštylizovať.

Všimnime si v tejto súvislosti bližšie sloveso *ukázať*, ktoré uvádza SSJ IV na s. 658. V SSJ sa uvádza šesť významov slovesa *ukázať*. Z nich budeme citovať len ten, ktorý nám pomôže odpovedať na otázku v nadpise tejto poznámky. Ako druhý je uvedený tento význam slovesa *ukázať:* (komu čo, čo) umožniť, dovoliť niekomu, aby sa na niečo pozrel, dať vidieť: *Ukázal nám všetky svoje práce.* (Vaj.) *Ukázal mu dom, v ktorom býva.* (Laz.) *Ukázal dekanovi svedectvo zo školy.* (Taj.) *Šofer odoprel stráži ukázať povolenie.* (Min.) *Máte papiere? Ukážte!* (Jil.) *Čo máš vo vrecku? Ukáž!* (Ondr.)

Z opisu významov slovies *preukázať* a *ukázať* a z dokladov na tieto významy je jasné, ktoré zo slovies sa malo použiť v nápise nad pokladnicou. Upozornenie pre zákazníkov má teda správne znieť: *Prosíme vás, ukážte obsah nákupnej tašky pokladníčke.*

V našich predajniach sú často umiestnené aj ďalšie nápisy a reklamy, ktoré informujú o sortimente tovaru v predajni. Nie všetky tieto informácie a reklamy majú požadovanú jazykovú úroveň. Preto by bolo iste správne a užitočné, keby si pracovníci, ktorí objednávajú, zostavujú alebo píšu takéto reklamy a informácie, ešte pred realizáciou overili ich jazykovú správnosť v základných normatívnych príručkách, ako sú Pravidlá slovenského pravopisu a Slovník slovenského jazyka, alebo aby sa poradili u odborníkov na špecializovaných pracoviskách.

E. Lukáčová

SPRÁVY A POSUDKY

Rozlúčka s Milanom Urbančokom

15. apríla tohto roku (1981) zomrel v Bratislave v päťdesiatom treťom roku života pracovník Jazykovedného ústavu Ľudovíta Štúra SAV Milan Urbančok, člen redakčnej rady nášho časopisu. Pohreb nášho spolupracovníka bol v jeho rodisku, na Turíčkach; zúčastnili sa na ňom aj zástupcovia ústavu, medzi nimi členovia redakčnej rady na čele s riaditeľom JÚĽŠ SAV a hlavným redaktorom časopisu Kultúra slova Jánom Kačalom. — Rozlúčkový prejav nad hrobom v mene slovenských jazykovedcov predniesol Gejza Horák. Uverejňujeme jeho znenie.

Pracovník Jazykovedného ústavu Ľudovíta Štúra Slovenskej akadémie vied, náš druh v práci a priateľ Milan Urbančok zomrel. — Hoci sme sa v poslednom čase strachovali o jeho zdravie a život, neboli by sme pomysleli, že po zavŕšení predveľkonočného pracovného týždňa v piatok 10. apríla vykročil a odišiel z nášho ústavu definitívne, navždy: že už nesadne za pracovný stôl a už nikdy sa neohlási dobre rozváženým príspevkom v diskusii, ale ani úsmevným slovom vo chvíľach družného oddychu.

Milan Urbančok sa narodil na Turíčkach 14. októbra 1928. Pod dohľadom svojich starostlivých rodičov rástol a pozorovaním vecí v dedinskom dome, dvore i na poli a v každodennej sýtej robote si podopieral a utvrdzoval vedomosti čerpané zo školských učebníc. Nakrátko sa dá povedať, že dobre sa naučil narábať kosou i kladivom — obracať sa okolo statku, malého gazdovstva i v príručnej otcovej dielničke. Otec ho chlapsky pripieral k užitočnej robote a ako vytrvalý čitateľ aj k umeleckej literatúre. Už vtedy sa žiak a študent Milan naučil dobre čítať — ako o tom neraz hovorieval: najprv sa vhĺbil do obsahu, o čom sa v knihe hovorí, a až potom (pri druhom a ďalšom čítaní) sledoval i to, ako sa hovorí. Takýto prístup k literatúre, najmä k našej klasike, uplatňoval rozhľadenejšie i neskôr, keď pristupoval k vyjadrovacím postupom v okruhu slovnej zásoby už ako pripravený odborný pracovník — vedecky skúmajúci vzťah neutrálnej spisovnej slovnej zásoby k lexikálnym prostriedkom živších útvarov, predovšetkým mládežníckeho slangu.

Milan Urbančok po maturite v Lučenci (r. 1948) absolvoval štúdium na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave (odbor slovenčina — semitská filológia) a už v r. 1954 ho stretávame v akademickom Jazykovednom ústave. Najprv sa do slovníkovej práce zaúča, potom sa v nej naplno udomácňuje a uplatňuje ako skúsený lexikológ a lexikograf. Je spoluautorom *Slovníka slovenského jazyka*. Tomuto okruhu práce zostal Milan Urbančok verný až do svojho odchodu. V poslednom období spolupracoval na koncepcii a koncepte Slovníka súčasnej spisovnej slovenčiny.

Prv ako by sme si pripomenuli daktoré Urbančokove jazykovedné práce, treba podotknúť, že jeho pracovnú etiku výrazne charakterizuje autorská zdržanlivosť, akási prísne sebakritická striedmosť. I to, čo dôkladne premyslel, nedával razom na papier.

Z prác Milana Urbančok uvedieme štúdiu základného významu *Príspevok k triedeniu opytovacích viet* (Jazykovedné štúlie I, 1966, s. 213—226), úvahy o reči mládeže (o mládežníckom slangu) — napr. článok *Slang a jeho miesto v literatúre* (v zborníku Jazyk a umelecké dielo, Bratislava 1966, s. 228—232) a napokon z menších prác jeho vtipne koncipované príspevky v rámci rozhlasovej jazykovej poradne, uverejnené potom i v knižných výberoch z tejto relácie.

Významná je spolupráca na kolektívnom diele *Morfológia slovenského jazyka;* Milan Urbančok sa zúčastnil na tvorbe koncepcie tohto závažného diela a jeho autorským podielom je v ňom kapitola *Citoslovcia.* A tu sa žiada poznámka naznačujúca, ako ho dobrá spoločná sila autorského kolektívu nielen mysliteľsky stimulovala, ale bola preňho na celý život prameňom osviežujúcich spomienok. — Vždy, keď Milan Urbančok spomenul spoluprácu siedmich na tomto diele (redakčné stretania v Domove vedeckých pracovníkov v Smoleniciach), hovoril o nej so zápalom i vďakou: čo všetko sa vtedy z gramatického systému slovenčiny — na základe bohatého dokladového materiálu — dôkladne premyslelo a ako sme sa vzájomne odborne i ľudsky podopierali. Nezabudol nikdy dodať, že takto by bolo malo vyrásť i spracovanie syntaxe spisovnej slovenčiny.

Nášho druha v jazykovednej aktivite pri formulovaní, vysvetľovaní a kodifikovaní spisovnej normy charakterizovala znalosť reálií a ňou podložená ostražitosť. To, čo sa uchádzalo o spisovnosť, v recenziách v rámci redakčnej rady časopisu Kultúra slova cúdil Milan Urbančok na hustom site. Jeho odborné východisko a metodiku v tomto okruhu zhŕňa seriál článkov *Čítame Slovník slovenského jazyka* (Kultúra slova, 1—8, 1967—1974) — súbor 64 príspevkov, podložených nielen dokladovým materiálom z lexikálnej kartotéky ústavu, ale i kolektívne objektivizovaným jazykovým povedomím: pri záveroch autor uvážene priberal skúsenosti a rady spolupracovníkov.

Už pri vstupe do mládeneckých rokov mu krídla podťala zákerná choroba. Nemával zdravia nazvyš ani potom a nepevné zdravie ho jednostaj prenasledovalo, pristavovalo v rozbehu. Hádam i zato sa nenačahoval po písomných dokladoch o tom, čo všetko a ako hlboko pozná i vie. My, čo sme ho zblízka poznali, vieme, že mu nechýbali vedomosti, ktoré sa vyžadujú od vedeckého pracovníka: mal dar nielen hlbokého logického uvažovania, ale i svojsky čudnej sebazabúdavej múdrosti.

V Jazykovednom ústave Ľudovíta Štúra SAV v Bratislave na Nálepkovej 26 — v pracovni, kde teraz stojí Urbančokov stôl pietne označený červenými kvetmi — dominujú dva obrazy. Možno ich nazvať *Moja dedina* a *Náš dvor.* Rodná obec a otcovský dvor: to je svet a domov, domov i svet nášho priateľa Milana. Jeho cestovné trasy boli Turíčky — Lučenec. Turíčky — Bratislava — Turíčky, Bratislava — Senec. Z nich linka Bratislava — Turíčky mu bola nad všetky a za všetky cesty do cudziny. V posledné roky chodieval domov so synom Martinom. Navštevovali spolu dobrú mamu a starú mať. Milan Urbančok po chodníčkoch svojho detstva ukazoval tu svojmu synovi každodenný život obsnovaný prácou a učil ho čítať v múdrej knihe prírody.

Aj v tento sviatočný jarný deň, keď vzkriesená príroda roztvára puky do novej úrody, došiel: do rodiska... Nestihol nás už sám zavolať, no prišli sme v sebapresviedčaní, že veď akoby len na posiedky s ním, na priateľskú

diskusnú besedu o zákrutách života. Ale jeho príspevok je už iba poučené a poučné mlčanie.

Priateľ náš, vari obojstranná škoda, že sme sa nestretali viacej a že sme nechodili častejšie aj sem do Tvojej rodnej. Azda by si bol ľahšie znášal pichliače, ktoré čas zasial do riečiska Tvojej, práve sa uzavierajúcej životnej cesty.

Hoci nás páli slza v oku i v spomienke, utešujeme sa tým, že každá životná púť má zauzlenie v smrti a že veď mladí — medzi nimi i Tvoj syn — predĺžia našu fyzickú ohraničenosť. — Lúčia sa s Tebou v smutnom zamyslení Tvoji najbližší spolupracovníci z oddelenia jazykovej kultúry a členovia redakčnej rady časopisu Kultúra slova, lúčia sa s Tebou všetci pracovníci Jazykovedného ústavu Ľudovíta Štúra na čele s jeho riaditeľom, lúčia sa s Tebou aj učitelia filozofických a pedagogických fakúlt na Slovensku a napokon všetci tí, s ktorými si v rozličných inštitúciách spolupracoval v okruhu rečovej kultúry; lúčia sa s Tebou vysokoškolskí učitelia a vedeckí pracovníci z blízkeho okolia, Tvoji rodáci z Novohradu.

Ďakujeme Ti za prácu, ktorú si vykonal v záujme slovenskej jazykovedy a tým na rozvíjaní našej národnej kultúry. Chýbať nám budeš, bratku; odteraz Ťa bude dobre zastupovať Tvoje vari nerozsiahle, no výdatné dielo.

Uzavrel si svoju diskusiu so životom, dopísal, dohovoril si. Dopil si pohárik i kalich.

Pokoj Tvojej pamiatke!

G. Horák

Niekoľko poznámok o jazyku jednej vysokoškolskej učebnice

(Kresánek, J.: Úvod do systematiky hudobnej vedy. Bratislava, SPN 1980. 264 s.)

Napísanie a vydanie vysokoškolskej učebnice je vždy záslužný čin a výnimkou nie je ani vydanie *Úvodu do systematiky hudobnej vedy*, ktorý má uľahčiť štúdium poslucháčom hudobnej vedy na filozofickej fakulte, prípadne aj iným záujemcom o tento odbor. Keďže do našej kompetencie patrí posúdenie jazykovej stránky diela, nebudeme nič namietať, ak sa ako laická bude chápať naša pripomienka, že text je rozsiahly a na učebnicu (hoci vysokoškolskú) graficky málo členený, čo znižuje možnosť ľahko sa v ňom orientovať. V jazykovej zložke prevažne inklinuje k náročnému odbornému textu, pričom náročnosť ešte zväčšuje aj idiolekt autora. Patria doň výrazy *biografistika* (s. 27 — ustálená podoba je *biografia*), *rádiový prenos* (82 — *rozhlasový prenos*), *spontaneita* (174 — *spontánnosť*), *statizmus* (115 — *statickosť*), *chrániteľ obsahovosti* (221 — azda *zástupca* alebo *ochranca*), ako aj cudzojazyčné výrazy *sua sponte* (177), *in medias res* (120), *dôležitý stimulans* (83), *épater le bourgeois* (199) a i. Miestami sa síce autor usiluje nadľahčiť náročný spôsob podania látky, no na pozadí prísneho odborného štýlu vnútri konkrétneho textového úseku niektoré takéto pokusy nevyznievajú štylisticky presvedčivo, napr. vyjadrenia *rozška-*

tuľkovať a zapasovať (25), *čo sa nám servíruje ako akustický jav* (72), *tým sa ešte nevygumovala konsonantnosť* (83), *vypreparovať hudobnú teóriu* (36), *skočíme in medias res* (120), *aby sa slabší hlas nezahlušil silnejším* (77) atď.

Učebnicový ráz textu azda najviac pripomína odporúčaná (a použitá) literatúra za jednotlivými kapitolami — spolu 156 bibliografických položiek, čo už samo osebe svedčí o starostlivej príprave na napísanie učebnice —, ako aj dosť sústavné objasňovanie použitých cudzojazyčných výrazov a prekladanie názvov publikácií, napr.: *Schwebungentheorie (teória rázov*, 85), *strömende Kraft (prúdiaca sila*, 115). Pravda, aj výraz *épater le bourgeois*, ktorý autor nazval *terminus technicus*, potreboval objasnenie. Nazdávame sa však, že skôr ide o akýsi okrídlený výraz s významom „ohromiť meštiaka" ako o tzv. terminus technicus. Z hľadiska jazykovej kultúry je výhodnejšie chápať spomínané cudzojazyčné výrazy ako lexikálne citáty a manipulovať s nimi v texte bez pridávania domácich pádových prípon. Vyjadrenia *napätie membrany basilaris*, *vlákenka na membrane basilaris* (61), *aké nachádzame v Schwebungentheorii* (85) ukazujú sa práve pre ohýbanie cudzích substantív pomocou domácich prípon ako nenáležité.

Z oblasti terminológie chceme upozorniť na dva problémy. S prvým sa stretáme v kapitole *Hudobná fyziológia* (s. 54 n.) a týka sa nejednotného a medziodborovo neskoordinovaného používania anatomických názvov. Na s. 55 sú na obrázkoch 1, 2, 3 iba slovenské anatomické názvy, na s. 59 sa na obrázku 4 uvádzajú iba latinské názvy (z nich *ductus cochlearis* s tlačovou chybou *sochlearis*, *organon spirale* v nekodifikovanej podobe — Anatomické názvoslovie [1962] ustaľuje podobu *organum spirale)* a napokon na obrázku 5 sa zmiešane používajú latinské aj slovenské názvy. Hádam stačilo uviesť iba slovenské názvy, ale zladené s oficiálnym Anatomickým názvoslovím, pretože v ňom sa nekodifikoval napr. názov *jazylková kosť* (to je len preklad názvu *os hyoideum*), lež *jazylka*, ani názov *hrtanový príchlop (epiglottis)*, lež jednoslovný domáci názov *príchlopka;* názov *štítnojazylkový väz* má schválené znenie *štítnopríchlopkový väz* ap. Ak sa prihovárame za slovenské anatomické názvy, je to predovšetkým preto, že latinské názvy sa ťažšie začleňujú do textu.

Druhý terminologický problém súvisí s názvami kategórií. V posudzovanom texte ide najmä o názvy *psychično* (napr. s. 71), *estetično* (174), *charakteristično* (10, 191). Proti týmto podobám termínov sú odôvodnené námietky zo slovotvorného hľadiska: nemajú oporu v príslušných prídavných menách, pretože v spisovnej slovenčine nejestvujú prídavné mená *psychičný*, *estetičný*, *charakterističný*. Pri tvorení názvov kategórií sa ako produktívna a náležitá ukazuje predovšetkým substantivizácia prídavných mien, ako na to upozornil J. Horecký v štúdii *Pomenovania príznakov a kategórií* (Slovenská reč, *41*, 1976, s. 129—133). V jednotlivých prípadoch sa tento postup uplatnil aj v recenzovanej publikácii, napr. *O citovosti Asafiev píše veľmi málo, lebo c i t o v é* (ried. I. M.) *nemá preň nijakú relatívnu samostatnosť* (216), a ustálený je v názvoch kategórií *etické*, *konečné*, *ošklivé*, *všeobecné* a i. vo Filozofickom slovníku (1974). Okrem uvedeného dôvodu pokladáme za potrebné venovať pozornosť názvom kategórií aj preto, že daktoré z nich majú v texte dvojakú podobu (porov. spojenia *estetika krásna*, *este-*

tika krásy, 192; v tomto prípade z jazykovej stránky vyhovuje názov utvorený konverziou, t. j. podoba *krásno)*.

Pri redakčnom spracovaní rukopisu sa vo viacerých prípadoch mohlo postupovať dôslednejšie, t. j. mali sa vyberať iba také prostriedky, ktoré vyhovujú kritériám spisovnosti. Napr. z dvojice slovies *zosilniť — zosiliť* kritériu ústrojnosti vyhovuje prvá podoba, preto sa v učebnici mala uprednostniť iba tá a v zhode s ňou potom i nedokonavá podoba *zosilňovať*, nie *zosiľovať*, a príčastie *zosilnený*, nie *zosilený*. V predložkových výrazoch *vzduch u flauty* (79), *u tónov nízkych* (81), *u analógií* (190) ap. je podľa zásad jazykovej kultúry na mieste predložka *pri*. V posudzovanom texte sa síce aj predložka *pri* niekedy používa na vyjadrenie zreteľa, lenže nie dôsledne, ako vidieť z tohto dokladu: *V prenesenom význame, resp. analogicky ako u výšok, treba aj pri časových hodnotách hovoriť o „transponovaní"* ... (91). V spojeniach *nadanie pre hudbu a pre iné umenie* (174) mala sa použiť predložka *na* (pozri Slovník slovenského jazyka, 2. zv., s. 222, heslo *nadanie*). Podstatné mená *formant*, *moment* majú v 7. p. mn. č. príponu *-mi*, nie *-ami;* tvary *teoretikovia* (27), *tlakové rozdiele* (73) sa nezhodujú so súčasnou kodifikáciou (správ. *teoretici*, *rozdiely*). V spisovnom prejave nie sú prípustné spojenia *posadlý hudbou* (218 — správ. *posadnutý)*, *bitevné pole* (227 — *bojové pole*), ani pravopisné podoby *jazzová hudba* (93 — *džezová*), *nieže by* (91 — *nie že by*). Na potrebu citlivejšie zaobchádzať so slovosledom ukazujú tieto príklady: *Kmity v rozsahu tónov v hudbe používaných* (74), *Aleatorika je v podstate pokusom nevysvetliteľné, metafyzicky chápané fantazijné momenty z oblasti psychiky prenášať do oblasti matematickej pravdepodobnosti* (174). Pravdaže, treba hneď zdôrazniť, že ide o niekoľko jednotlivostí a že absolútna väčšina textu je z jazykovej stránky korektná. Tieto jednotlivosti však troška zmenšujú radosť z ďalšej vysokoškolskej učebnice, z ktorej budú mať úžitok predovšetkým budúci adepti hudobnej vedy, ale hádam aj laici, ktorých priťahuje hudba a zaujímajú niektoré hudobné otázky.

J. Masár

SPYTOVALI STE SA

Graz — v Grazi, či v Graze? — K. M. z Bratislavy: „V drobnej správe uverejnenej v dennej tlači som si prečítala túto vetu: *Pomocou silného magnetu „vylovili" neznámi páchatelia v rakúskom Graze kovové schránky s peniazmi.* Je tvar zemepisného názvu *v Graze* správny?"

Už zo stručnej správičky sa dozvedáme, že *Graz* je názov rakúskeho mesta. V minulosti bolo toto mesto u nás známe pod názvom *Štajerský Hradec*. Historický zemepisný názov *Štajerský Hradec* sa uvádza aj v šiestom zväzku Slovníka slovenského jazyka, pričom sa tu zaznačuje aj jeho súčasný názov *Graz*. Tu sa zároveň upozorňuje, že výslovnosť tohto zemepisného názvu je *[grác]*. Slovník slovenského jazyka však neuvádza nijaké tvary cudzieho zemepisného názvu *Graz*.

Zemepisný názov *Graz* je v slovenčine mužského rodu. Pri jeho skloňovaní musíme však vychádzať z výslovnostnej podoby názvu, teda z podoby *grác*,

nie z pravopisnej podoby. Rozhodujúce je tu zakončenie pri výslovnosti na spoluhlásku *c*. Z domácich miestnych mien sú takto zakončené názvy *Babinec, Dvorec, Harmanec, Hlohovec, Lieskovec, Lučenec, Podolinec, Pukanec, Senec, Trnovec, Sumiac* atď. a predovšetkým jednoslabičný názov *Pác*. Všetky uvedené názvy sa skloňujú podľa vzoru *stroj* a v 6. páde majú pádovú príponu *-i, v Harmanci, v Hlohovci, v Lučenci, v Senci, v Šumiaci, v Páci* atď. Podľa toho aj cudzí zemepisný názov *Graz* má v 6. páde pádovú príponu *-i, v Grazi* (výsl. *gráci*). Na rozdiel od domácich miestnych názvov, ktoré majú v 2. páde príponu *-a (z Harmanca, z Hlohovca, z Lučenca, zo Senca, zo Šumiaca, z Páca)*, má názov *Graz* v 2. páde príponu *-u, z Grazu* (výsl. *grácu*) podobne ako iné cudzie zemepisné názvy.

Tak ako názov *Graz* sa v slovenčine skloňujú aj ďalšie cudzie zemepisné názvy z krajín hovoriacich po nemecky, ktoré sú zakončené v písme na spoluhlásku z, ale vo výslovnosti sú zakončené na *-c*, napr. *Linz* (výsl. *linc*), *Mainz* (výsl. *mainc*), *Bregenz* (výsl. *bregenc*), *Koblenz* (výsl. *koblenc*), *Görlitz* (výsl. *görlic*), to značí, že v 6. páde majú tvary *v Linzi, v Mainzi, v Bregenzi, v Koblenzi, v Görlitzi*.

Pri tejto príležitosti možno ešte pripomenúť, že obyvateľské meno od zemepisného názvu *Graz* má podobu *Grazan* (výsl. *grácan*), prechýlená podoba *Grazanka* (výsl. *grácanka*) a prídavné meno má podobu *grazsky* (výsl. grácky).

Na otázku našej čitateľky môžeme stručne odpovedať takto: Tvar *v Graze* je chybný; namiesto neho sa mal vo vychodiskovej vete použiť tvar *v Grazi* (výsl. *gráci*), teda *Pomocou silného magnetu „vylovili" neznámi páchatelia v rakúskom Grazi kovové schránky s peniazmi.*

M. Považaj

OPRAVA. — Prosíme čitateľov, aby si v 2. čísle 15. ročníka na s. 61 v príspevku *Ustupujú jednočlenné vety?* opravili text predposlednej vety takto:

Ako vidieť, v súčasnej spisovnej slovenčine sa rozličné vetné typy využívajú funkčne, pričom sa syntaktická stavba jazyka vlastne spresňuje a zjemňuje.

Redakcia

Ks

KULTÚRA SLOVA, časopis pre jazykovú kultúru a terminológiu. Orgán Jazykovedného ústavu Ľudovíta Štúra SAV. Ročník 15, 1981, č. 6. VEDA, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied. Hlavný redaktor PhDr. Ján Kačala, CSc. Grafická úprava Oto Takáč. Technická redaktorka Marta Paráková. Vychádza desaťkrát ročne. Ročné predplatné Kčs 30,—, jednotlivé čísla Kčs 3,—. Rozširuje, objednávky a predplatné prijíma PNS — ÚED Bratislava, ale aj každá pošta a doručovateľ. Objednávky do zahraničia vybavuje PNS — Ústredná expedícia a dovoz tlače, Gottwaldovo nám. 6, 884 19 Bratislava. Vytlačili TSNP Martin, závod Ružomberok v máji 1981. Povolené výmerom SÚTI 7/11.

Distributed in the Socialist countries by SLOVART Ltd., Leningradská 11, Bratislava, Czechoslovakia. Distributed in West Germany and West Berlin by KUBON UND SAGNER, D-8000 München 34, Postfach 68, Bundesrepublik Deutschland. For all other countries distributions rights are held by JOHN BENJAMINS. B. V., Periodical Trade, Amsteldijk 44, 1007 HA Amsterdam, Holland.

© VEDA, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1981

Cena Kčs 3,—